

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ

ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ

ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Καὶ παρ' ἡμῶν, καὶ ἰδίως ἐν Κωνσταν/πόλει,
πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἱεροπρεπῆ μὀρφωσιν

ΤΟΥ

ΚΑΤΩΤΕΡΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ἦτοι, τῶν Ἱερέων, Ἐφημερίων καὶ Πνευματικῶν.

Ἰπὸ * * *

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ,

ΤΥΠΟΙΣ «ΒΥΖΑΝΤΙΑΔΟΣ.»

1871.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ

ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ

ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Καί παρ' ἡμῖν, καί ἰδίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς
ἐκπαίδευσιν καὶ ἱεροπρεπῆ μόρφωσιν

ΤΟΥ ΚΑΤΩΤΕΡΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΟΥ ΚΛΗΡΟΥ,

ἦτοι, τῶν Ἱερέων, Ἐφημερίων καὶ Πνευματικῶν.

ΜΕΛΑΘΡΟΝΟΤΙ πλείστα ὄσα, ἀπὸ τινῶν ἤλιθ χρόνων ἐγράφησαν καὶ ἐλέγησαν καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ περὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἡμετέρου κλήρου, καὶ τῆς συστάσεως ἐπομένως ἱερατικῶν σχολῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο τοῦδε ἐγένετο, ἢ δὲ ἀνάγκη ἀποθνήσκει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπισθητοτέρα, ἕκαστος ἔχει δικαίωμα καὶ καθήκον νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ὅ,τι νομίζει καλὸν καὶ συντελεστικόν, ἕως οὗ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, θεραπευθῆ καὶ ἡ μεγάλη αὐτῆ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας ἀνάγκη.

Ἀλλὰ τί ἄρᾳ γε νὰ εἶπῃ τις περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἢ ὅποια ὅσον ὀρθῆ καὶ ἔλλογος καὶ ἀναγκαῖα μάλιστα κρνεταί εἰ, τὴν θεω-

ρίαν, τόσον δύσκολος καὶ σχεδὸν ἀδύνατος θεωρεῖται εἰς τὴν ἐφρημογῆν; καὶ πραγματικῶς, ὡς αἰεὶ γίνῃ λόγος παρ' ἡμῖν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, πῆν μὲν ἀνάγκη λέγομεν ὅτι ἀναγκαιολογοῦμεν ἅπαντες, ἀλλ' ὅτι ἐλλείπουσι, δὲν ὑπάρχουσι τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα μέσα. Οὐδεὶς ἀρνείεται τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐνοστάσεως, διότι βεβαίως ἄνευ χρημάτων καὶ πόρων δύσκολον εἶναι νὰ συσταθῇ καὶ εἰς δυσκολώτερον νὰ συντηρηθῇ τοιοῦτον κατάστημα. Ἀλλ' ἄρα γε τοῦτο εἶναι τῶντι τὸ κυριώτερον πρόσκομμα, τοῦτο εἶναι τὸ μόνον αἷτιον, διὰ τὸ ὅποιον δὲν ἐλήφθη ἄχρι τοῦδε πρόοια περὶ συστάσεως πανταχοῦ ἱερατικῶν σχολῶν, καθὼς βήτως οὐρίζουσιν αἱ κανονισμοί, καὶ μάλιστα ἐνταῦθα ἐν Κωνσταντινουπόλει; Ἄς μοι συγχωρηθῇ περὶ τοῦτου νὰ ἀμφιβάλλω, πρῶτον μὲν διότι ἐκ πείρας εἶναι γνωστὸν ὅτι, ὅταν ἡ ἀνάγκη πράγματός τινος ἀποχρώντως κατανοηθῇ, τὰ ἀπαιτούμενα μέσα εὐκόλως πάντοτε διευρίσκονται. Ἐπειτα ἡ σύστασις καὶ διατήρησις καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ πολλῶν ἄλλων παρομοίων κοινοφελῶν καταστημάτων, καὶ ἴσως ὀλιγώτερον ἀναγκαίων, ὡς οὐ Συλλόγων, Λεσχῶν καὶ τῶν τοιούτων, ἀποδεικνύουσιν ἀσήμαντον τὴν τοιαύτην πρόφασιν.

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ κυριώτερον αἷτιον; Πολλὰ βεβαίως δύνανται νὰ ᾔναι τὰ αἷτια καὶ τὰ προσκόμματα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πιθανὰ καὶ εὐλογα, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ δὲν εἶναι οὔτε τῶν ἀπαιτουμένων μέσων ἡ ἔλλειψις, καθὼς συνήθως προφασίζομεθα, καὶ εἰς ὀλιγώτερον ἡ ἔλλειψις φιλογενεῖας καὶ ζήλου, καθὼς ἄλλοι τινες ἀγνοοῦντες παντάποσι τὰ ἡμέτερα καὶ τοὺς ἡμετέρους ἠδύναντο νὰ ὑποθέσωσιν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν αἰ ἀπὸ τινῶν ἡδὴ χρόνων, ὡς μὴ ὤφειλε, διαδοθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως περὶ τοῦ κλήρου καὶ τῆς θρησκείας ἰδέαι, αἱ ὅποιαι φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐψύχραναν εἰς τὰς καρδίας πολλῶν τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα, καὶ ἠλάττωσαν ἐπομένως τὸ σφειδόμενον σέβας πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ ἕψιστου, ὅτινες ἄλλως, πρέπει νὰ τὸ οὐλογήσωμεν, ἔδωκαν καὶ διδουσι εἰς οὐχὶ ὀλίγα λαβὰς. Δεύτερον αἷτιον σπουδαῖον θεωρῶ τὴν ἔλλειψιν κέντρου καὶ συμπνοίας, καὶ ἐπομένως τὴν ἔλλειψιν ἀπὸ κοινοῦ συμπραξείως μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινοτήτων τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν. Ἀλλὰ τρίτον καὶ κυριώτατον αἷτιον θεωρῶ τὸ ἐξῆς; ὅτι

διπλαθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου, καὶ ἐπομένως ἡ ἀνάγκη συστάσεως ἱερατικῆς σχολῆς δὲν ἐγένετο εἰς ἀποχρώντως ἐπαισθητῆ, μ' ὅλας τὰς διαβεβαιώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ἐναντίου· καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀνάγκη ταύτην πρὸ πάντων θεωρῶ ἀναγκαῖον συντόμως νὰ ὑποδείξω.

Παντάποσι δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον τὸ λεγόμενον, ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἱεροῦ κλήρου δὲν ἐγένετο εἰς παρ' ἡμῖν ἀποχρώντως ἐπαισθητῆ, διότι τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πράγματα, τὸ μὲν, ἕνεκα τῆς πληθῆος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ, καὶ ἕνεκα τοῦ διαφόρου τρόπου, καθ' ὃν ἕκαστος θεωροῦμεν τὰ πράγματα. Τῶντι, αἱ διαφοροὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκαι διακρίνονται εἰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς, εἰς ἀτομικὰς καὶ κοινωνικὰς· καὶ τὰς μὲν σωματικὰς καὶ ἀτομικὰς πᾶς τις εὐκόλως καὶ τὰς αἰσθάνεται, καὶ κατὰ δύναμιν φροντίζει νὰ θεραπεύσῃ αὐτάς· τὰς δὲ πνευματικὰς καὶ κοινωνικὰς, ὅποια π.χ. ἡ περὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν ἱερέων ἡμῶν, αἱ ὅποισι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουσιν εἰμὴ ἐμμέσως, ὀλίγοι συνήθως τὰς συναισθάνονται, καὶ εἰς ὀλιγώτεροι αἱ θελοντες καὶ δυνάμενοι νὰ τὰς θεραπεύσωσιν· οὐ δὲ πολλοί, ἐπειδὴ πάσχουσιν ἐξ αὐτῶν ὀπωδιόποτε, καταδαπανῶνται εἰς μερψιμοιρίας καὶ ἀνετηκλήσεις ἀγόνους καὶ πολλάκις ἐπιβλαβεῖς. Καὶ τοιοῦτόν τι φαίνεται δυστυχῶς ὅτι συμβαίνει εἰς τὴν περὶ ἡ· ὁ λόγος ὑπόθεσιν. Τὴν μὲν αἰκτράν ἀληθῶς τῶν ἱερέων ἡμῶν κατάστασιν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συναισθανόμεθα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἅπαντες, καθ' ὅσον ἅπαντες ἀναγκαιολογοῦμεθα νὰ ἔλθωμεν εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν ἐφημερίων καὶ πνευματικῶν τῶν ἐνοριῶν, καὶ βλέπομεν ἰδίως ὅμοια τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὸν βίον αὐτῶν. Ἀλλ' ἄρα γε λαυθανομεν ὑπ' ὅψιν καὶ ἐξεταζομεν ἄμερολήπτως τὰ οἷτια; ἀναλογιζόμεθα τὰς συνεπειὰς τῆς τοιαύτης αὐτῶν καταστάσεως; Τὸ μόνον τὸ ὅποιον πάντες δεκνύομεν ὅτι συναισθανόμεθα, διότι προσβάλλει κατ' εὐθείαν τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν, εἶναι ἡ μουσὴ καὶ τὸ ὄνειδος, τὸ ὅποιον βεβαίως προσάπτει εἰς ἡμᾶς ἡ τοιαύτη τῶν ἱερέων ἡμῶν κατάστασις, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἄλλων πολιτισμένων ἐθνῶν, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγομεν τοσοῦτον εὐκόλως εἰς τὰς συνήθεις κατὰ τοῦ ἡμετέρου κλήρου μερψιμοιρίας, φρονοῦντες ἴσως ὅτι οὕτως ἀποτρίβομεν

ὁπωσδήποτε ἀφ' ἡμῶν τὴν μομφήν, καὶ τὸ ὄνειδος, καὶ δὲν ἀναλογιζόμεθα ὅτι οὕτω πράττοντες προσθέτομεν ἀδικίαν ἐπὶ ἀδικίᾳ καὶ ἀμαρτίαν ἐπὶ ἀμαρτίᾳ· διότι ἀμαρτία καὶ ἀδικία εἶναι πραγματικῶς νὰ βλέπωμεν ἀναλήγητος τὸν κλῆρον ἡμῶν, ὅστις ἐπὶ πολλοῦς αἰῶνας ὑπῆρξεν ὁ πιστότερος φύλαξ καὶ πρόμαχος οὐ μόνον τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, περὶ τῆς ὁποίας σήμερον ἀδιεφοροῦσι πολλοί, ἀλλὰ καὶ τῆς μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ τοῦ ἐθνικοῦ, διὰ τὰ ὁποῖα σήμερον ἅπαντες σεμνυνόμεθα, νὰ τὸν βλέπωμεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλ' ἔτι μεγαλύτερα ἀδικία καὶ ἀμαρτία εἶναι νὰ τὸν κατακρίνωμεν· διότι, ἂν καλῶς ἐξετάσωμεν, ἡμεῖς ἐσμέν οἱ αἴτιοι τῆς τοιαύτης αὐτοῦ καταστάσεως· διότι ἡμεῖς καὶ ἐκλεγόμεν, καὶ προστατεύομεν, καὶ συντηροῦμεν τοῦς ὁπωσδήποτε ἱερεῖς ἡμῶν· καὶ ἐνταῦθα φρονῶ ὅτι ἔγχετο τὸ μυστήριον τῆς ἀδιεφορίας καὶ ἀπαθείας ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο.

Θεωροῦμεν διηλοῦσι τὰς οἰκισθῆποτε ἑλλείψεις τοῦ ἡμετέρου κλήρου, ὅχι, καθὼς εἶναι πραγματικῶς, ὡς ἑλλείψεις τῆς κοινωνίας, ὡς ἑλλείψεις ἡμετέρας καὶ ἐπομένως ὡς καθήκον ἡμῶν νὰ τὰς θεραπεύσωμεν, ἀλλ' ὡς ἑλλείψεις αὐτοῦ τοῦ κλήρου, καὶ ἐπομένως ὡς καθήκον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν, τὸ ὅπιλον βεβαίως οὐτε εὐλογον εἶναι, οὔτε δυνατόν. Δὲν εἶναι εὐλογον, διότι οἱ ἱερεῖς εἰσὶν οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας, τουτέστιν οἱ πνευματικὲς λειτουργοὶ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδοξου χριστιανικῆς κοινωνίας, καὶ ἐπομένως ἡ κοινωνία ὀφείλει κατὰ χρεὸς νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν ἀνογκῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ δυνατόν διότι ὁ κλῆρος, καὶ μάλιστα ὁ κατώτερος, δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀπειτουμένην ἀνεξαρτησίαν εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὰ πῶς τοῦτο ἀπειτούμενα μέσα. Καὶ πῶς, ἀφ' οὗ οἱ ἱερεῖς ἡμῶν μάλιστα δύνανται νὰ συντηρηθῶσιν, ὡς οἱ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἄνθρωποι, ἐκ τῆς ἡμερησίας ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν.

Ἀλλ' ὁ ἀνώτερος κλῆρος, ἐρωτῶσιν ἱσοί τινές, τί πράττει; διατί δὲν φροντίζει περὶ τῶν ἀνογκῶν ταύτων τῆς ἐκκλησίας; Ὁ ἀνώτερος κλῆρος, ἀποκρίνομαι, καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι μυστῶν ἐπιπέτων ἄξιος, ἐπράξεν ἤδη πρὸ πολλοῦ καὶ πράττει, ὅτι ἠδύνατο· ἔλαβε δὲλονότι ἀξιόλογον πρόνοιαν, καὶ πρὸ ἐκδοσιπενταετίας ἤδη συνέ-

σῆσε καὶ ἐκ τῶν ἐνότων διατηρεῖ τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, ἡ ὁποία παρήγαγεν ἄχρι τοῦδε οὐχὶ εὐκαταφρονήτους διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινωνίαν καρπούς· ἀλλὰ δὲν δύναται, τό γε νῦν ἔχον, νὰ συντελέσῃ κατ' οὐδένα τρόπον καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ κατωτέρου κλήρου, διότι μολίς ἐπαρκεῖ εἰς τὰς πρωτίστας καὶ ἀπολύτους ἀνάγκας τοῦ ἀνωτέρου, ὅστις χρῆζει πάντοτε ἀνωτέρας τινος παιδείσεως.

Ἀλλὰ, διατί θελομεν ἄρα νὰ ὑπεκφύγωμεν τὴν δικίαν καὶ κατὰ πάντα ἔλλογον ταύτην ὑποχρέωσιν; Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου εἶναι ἀνάγκη κοινωνικῆ, καὶ ἐπομένως αὐτοὶ οἱ κατὰ τόπους κοινοὶτες ὀφείλουσι νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς, διὰ τῆς συστάσεως ἐιδικῶν ἱερατικῶν σχολῶν, καθὼς βῆτως ὀρίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ κανονισμοὶ Ἰδοῦ τί ἀναγινώσκωμεν π. χ. ἐν τῷ τρίτῳ κανονισμῷ, ἐν τῇ περὶ καθηκόντων τῶν μελῶν τῆς Ἱ. Συνόδου: « Αἱ ἐπισμοῦνται τῶν » ἐπαρχιῶν θέλουσι διατηρεῖ καὶ ἐν ἱερατικῶν σχολείων, δαπάνῃ » μὲν τῶν χριστιανῶν ἐπαρχιωτῶν, ἐπιστοσία δὲ τοῦ ἀρχιερέως » καὶ τῶν προκρίτων χριστιανῶν, ἐν ᾧ θέλουσι διδάσκεισθαι οἱ πο- » θοῦντες ἱερατεῦσαι, καὶ ἰδίως οἱ παῖδες τῶν ἱερέων, καὶ ὅσοι τῶν » ἱεροδρακόντων καὶ ἱερέων ἀναλόγως ἔχουσι τὴν τοιαύτην ἀνάγκη. » Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι ἐξεδόθησαν, ὡς γνωστὸν, πρὸ δεκαετίας ἤδη, καὶ ὅμως οὐδεμίαν παρ' οὐδενὸς ἐλήφθη ἀξιόλογος πρόνοια. Ἀλλ' εἶναι τέλος πάντων καιρὸς νὰ παύσῃ ἡ ἀδικαιολόγητος οὕτη ἀδιεφορία καὶ ἀπάθεια, καὶ νὰ ληφθῇ καὶ περὶ τῶν ἱερέων ἡμῶν ἡ προσήκουσα πρόνοια, καθὼς δηλονότι λαμβάνεται καὶ περὶ τῶν διδασκάλων καὶ ἱατρῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας ὑπαλλήλων καὶ ὑπουργῶν· ἢ μήπως θεωροῦμεν τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἱερέως ὀλιγώτερον σπουδαῖον καὶ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον τὴν κοινωνίαν, ἢ τὸ τῶν διδασκάλων καὶ ἱατρῶν;

Ἀλλὰ διὰ νὰ δυναθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν μεγάλην ταύτην τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας ἀνάγκην, πρέπει πρὸς τοῦτοις νὰ ἀναλογισθῶμεν καὶ τὰς συνεπίεις, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἀναγκαιῶς ἡ τοιαύτη τοῦ κλήρου κατάστασις. Πολλοὶ φρονισδαν ἴσως ὅτι ἡ ἐνεσταῶσα τοῦ κατωτέρου κλήρου κατάστασις δὲν βλάπτει, εἰμὴ τὸν κλῆρον αὐτὸν, περὶ τοῦ ὁμοῦ ὀλίγον φροντίζουσιν

ὅλλα πλανῶνται οἱ τοιοῦτοι. Ὁ κληρὸς εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν τᾶ-
 ξων τῆς κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουσιν ἀνεπιστήτως ὅλο-
 κληρον τὴν κοινωνίαν εἴτε ἐπὶ τὰ κρείττω, εἴτε ἐπὶ τὰ χείρω,
 ἀναλόγως δηλονότι τῆς ἐμπειρίας καὶ ἰκανότητος, ἢ τοῦναντίον
 τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευσίας. « Καὶ ἔρχι ὁ λαὸς, ὡς ὁ ἱερεὺς », λέγει τὸ ἱερὸν λόγιον. Καὶ δικαίως· διότι οἱ ἱερεῖς μ' ὅλας τὰς ἐναντίας διχθεβαιώσεις τῶν σοφιστῶν τοῦ αἰῶνος, οἱ ἱερεῖς εἰσὶ καὶ ἔσσονται πάντοτε οἱ φυσικοὶ καὶ ἀληθεῖς διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, οἱ ὀδηγοὶ αὐτοῦ ἐν πᾶσι καὶ σύμβουλοι. Ὅποσαι λοιπὸν εἶναι οἱ διδά-
 σκαλοι, τοιοῦτοι ἐξ ἀνάγκης θὰ ᾔναι καὶ οἱ μαθηταί. Καὶ εἶναι
 πρὸς γὰρ ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνωμεν διὰ τὰ καταδείξωμεν τὴν πικρὰν
 ἀλλ' ἀναντιρρήτον ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδή ἡ διαγωγὴ τοῦ
 κατωτέρου κληροῦ ἐπηρεάζει ἀνεπιστήτως ὅλοκληρον τὴν κοινο-
 νίαν, μὴδ' αὐτῆς ἴσως τῆς ἀνωτέρως τάξεως ἐξαιρουμένης;

Ὁ ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα ὁ λαὸς, φυσικὰ μειρεται τοῦς ὅπως-
 δήποτε νομιζομένους ἀνωτέρους αὐτοῦ· οἱ δὲ ἱερεῖς, μ' ὅλην αὐτῶν
 τὴν οἰκτράν κατάστασιν, θεωροῦνται πάντοτε καὶ πιστεύονται, καὶ
 δικαίως, ὡς οἱ σοφώτεροι τῶν ἄλλων εἰς τὰ τῆς θρησκείας καὶ
 πίστεως, ὡς γνωρίζοντες ἀκριβέστερον τὰ ἀφορῶντα τὸν βίον καὶ
 τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἱερεῖς, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἀμα-
 θείας αὐτῶν, εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας, δεικνύουσιν ἀκατανόητον
 ἀψευδίαν καὶ ἀδιανοήτην εἰς τὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος,
 ὅταν ζῶσι βίον ἐναντίον ὅλως τῆς κλήσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ
 αὐτοῦ, ὅτις ἐστὶν ἡ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν, διὰ λόγου καὶ παραδείγ-
 ματος, ὁποῖος εἶναι ἐπόμενον ὅτι θὰ ἀποβῇ ὁ λαὸς, ὁ ἔχων τοιοῦτος
 διδασκάλους καὶ ὀδηγοὺς, καὶ ὁποία ἡ κοινωνία, ὑπὸ τε τὴν θρη-
 σκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἐποψίν, ἢ ὑπὸ τοιοῦτων ἱερέων παιμαινομένη;

Δύσκολον εἶναι πραγματικῶς νὰ κατανοήσωμεν, πολλῶν δὲ μάλ-
 λον ἀποχωρῶντως νὰ περυστήσωμεν τὴν ἀνυπολόγιστον ἠθικὴν ζη-
 μίαν καὶ βλάβην, τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ προσενήσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ
 κληρὸς ἀμαθὴς καὶ ἀπαιδευτος, καὶ πάντοτε μὲν, μάλιστα δὲ σή-
 μερον, ὅποτε πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ λαοῦ, πολλὰκις δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ
 πλῆθεις γνώσκουσι σχετικῶς πολὺ περισσότερη τῶν ἱερέων ἡμῶν,
 καὶ χλευάζουσιν ἴσως ἐν τῇ νεανικῇ αὐτῶν παραφορᾷ τὴν ἀπει-
 θευσίαν καὶ ἀγροικίαν αὐτῶν.

Μικρὸν σχετικῶς εἶναι τὸ κακόν, τὸ ὅποσον προσενεὶ ἐν τῇ κοι-
 νωνίᾳ ἢ ὑπερῆς διδασκάλων καὶ ἱερέων ἀνικάνων καὶ ἀμαθῶν,
 παραβλλόμενον πρὸς τὸ κακόν, τὸ ὅποσον προσενεὶ ἡ παρουσία
 ἀπαιδεύτων ἱερέων. Βεβιαίως αἱ συνέπειαι τῆς βλαθείας τούτων
 ἐπιβρόης δὲν γίνονται ἀμέσως ἐπιστηθεταί, ὅπως αἱ τῶν διδασκά-
 λων καὶ ἱερέων, ἀλλ' εἶναι ἀποχρῶσα ἀπόδειξις ἡ ἐνεστώσα θρη-
 σκευτικὴ καὶ ἠθικὴ καταστασις τοῦ λαοῦ, διὰ τὴν ὁποῖαν εὐλόγως
 ἀνησυχούμεν καὶ θλιβόμεθα. « Καὶ ἔσται ὁ λαὸς, ὡς ὁ ἱερεὺς » καὶ
 βεβιαία ἡ ἐπικρατούσα καὶ πρὸ ἡμῶν ψυχρότης καὶ ἀδιανοήτη, ἔνα
 μὴ εἴπω ἢ τὰ πάντα λυμαινομένη ἀόεβεια, δὲν ἤθελε τοσοῦτον
 εὐκόλως εἰσχωρήσῃ πανταχοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς κοινωνίαν, ἐὰν οἱ
 ἱερεῖς ἡμῶν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συναισθάνωνται κατὰ τι τὴν κλήσιν
 καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, καὶ νὰ δεικνύουσι πλείονα εὐλάβειαν εἰς
 τὰς ἱεροπραξίας. Ὁ λαὸς πρὸ ἡμῶν δὲν ἤθελεν ἴσως τόσον τρυφῶς
 ἐκτραχηλισθῆ, ἕνεκα μάλιστα τῆς συχρῆς μετὰ τῶν ξένων ἐπιμι-
 ξίας, εἰς τοιαύτην ἀνηθικότητα, ἐὰν οἱ ἱερεῖς ἡμῶν ἦσαν προσε-
 κτικώτεροι εἰς τὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν, καὶ ἀκριβέστεροι εἰς τὰ
 ἐξυτῶν καθήκοντα. Τὸ παράδειγμα τὸ καλὸν τῶν ἱερομένων ἐξά-
 παντος ἤθελεν ἀναγκιτίζει πολλοὺς. Ἀλλὰ σήμερον τί συμβαίνει ἐν
 τῇ τοιαύτῃ καταστάσει τῶν ἱερέων ἡμῶν; Ἐκείνοι, οἵτινες ὄφειλον,
 ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, νὰ ᾔναι διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρε-
 τῆς εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀποβινοῦσι πολλὰκις, ὡς φοικεὶ δι-
 δάσκαλοι τῆς κικίας καὶ ἀσεβείας, χωρὶς ἴσως νὰ τὸ αἰσθάνωνται!

Τοιοῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῆς περὶ τοῦ ἡμετέρου Κληροῦ ἀδια-
 φορίας ἡμῶν. Τοιοῦται αἱ συνέπειαι τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευ-
 σίας, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν ἱερέων καὶ ἐφημε-
 ρίων ἡμῶν ἀφ' ἐνὸς αἰῶνος καὶ ὄνειδος δυσεξάλειπτον, καὶ ἀφ' ἑτέρου
 βλάβη καὶ ζημία ἀνυπολόγιστος, ἡ ὁποία πρόδηλον ὅτι θὰ ἐπεκ-
 ταθῇ βαθμηδὸν καὶ εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν
 λάβωμεν πρόνοιαν. Τῆς δὲ μεγάλης καὶ ἀνυπολόγιστου ταύτης
 βλάβης εἰς τε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πολιτείαν, τὴν πίστιν καὶ τὰ
 ἦθη, τίνες ἄρα θεωρηθήσονται ἔνοχοι καὶ ὑπεύθυνοι; διότι καὶ τοῦτο
 βεβιαίως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, καὶ τίνες ἄλλοι εἰσὶν οἱ δυ-
 νάμενοι καὶ ὄφειλοντες, ὡς ἐκ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς
 καὶ ἡ κοινωνία τοῦς ἔθηκε, νὰ φροντίζουσι περὶ τῶν κοινωνικῶν

ἀναγκῶν, καὶ ὁμοίως ἀνεχόμενοι τὴν τοιαύτην κατάστασιν; Τίνας ἄλλοι εἶσιν οἱ προϊτάμενοι τῶν κοινοτήτων, εἴτε ἱερωμένοι εἶσιν οὗτοι, εἴτε λαϊκοί; ὡ πόσων εὐθύνων ἔχουσι τῶντοι καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐνώπιον τῆς παρουσίας καὶ ἐνώπιον τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς; διὰ τὴν τοιαύτην τοῦ κατωτέρου κλήρου κατάστασιν, ἣ ὅποια, τολμῶ εἰπεῖν, ὀλίγον διαφέρει τοῦ ἐπαύτου τῆς κοινωνίας!

Αναλογισθόμεν ἅπαντα ταῦτα καὶ κρίνωμεν ἂν συμφέροι νὰ παρατείνηται ἐπὶ πλέον ἡ ἀδιαφορία ἡμῶν ὡς πρὸς τὴ κεφαλῆαιον τοῦτο; ἂν ἡ συνήθης πρόφρασι, τὴν ὅποιον πῶς δικαιολογίαν ἡμῶν προσβάλλομεν, δύνανται, ἀπέναντι τούτων, νὰ ὑποστηρίχθῃ.

Βεβῶως πρὸς σύστασιν καὶ διατήρησιν μιᾶς ἱερατικῆς σχολῆς, μαλονότι τὸ ποσὸν τῆς δαπάνης δὲν δύναται ἀκριβῶς ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὁρισθῇ, διότι τοῦτο ἐξαρτάται, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ δευτέρον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διαίτης αὐτῶν· ἀλλ' ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὑπολογιστῶν ἤδη παρ' ἡμῶν παρουσίαν κατασκευάτων, οἷον τὴν θεολογικὴν καὶ τὴν ἐμπορικὴν σχολῆν, ἀπαιτεῖται δαπάνη τις οὐχὶ μικρὰ καὶ εὐκαταφρόνητος. Ἀλλ' ὅτι-δήποτε καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ δαπάνη οὗτη, ἢ ἢ εἰς ἄλλὰ γε ἀνωτέρω τῶν δυνάμεων τῶν ἐνταῦθα κοινοτήτων καὶ τῶν ὁμογενῶν τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης; Νομιζῶ ὅτι προσβολὴ μεγάλη ποιεῖται νὰ θεωρηθῇ μία τοιαύτη ὑπόθεσις· διότι κοινωνία ἡ ὅποια ἐν τῆς τῶν τελευταίων ἐτῶν συνέστασι καὶ συνιστᾷ καθ' ἑαστὴν διαφορὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα σχεδὸν εἰς πάσταν συνοικίαν τῆς πόλεως, πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ κοινωνία οὗτη νὰ οὐ δύναται νὰ συστήσῃ καὶ νὰ διατηρῇ μίαν ἱερατικὴν σχολῆν, ἀφου μάλιστα ἡ ἀνάγκη οὗτης κρίνεται ἀσυγκρίτως λόγῳ μεγαλύτερα.

Ἄλλως δὲ ἐν τῇ συστάσει καὶ διατηρήσει τῆς ἱερατικῆς σχολῆς παρουσιάζονται καὶ τινες εὐκολίαι οὐχὶ μικραὶ, καθόσον ἀποβλέπει δεικνύει τὸ μέρος τῆ οἰκονομικόν. Καὶ πρῶτον μὲν, καθόσον ἀφραξ τὴν σύστασιν αὐτῆς, δύναται νὰ γίνῃ μεγάλη εὐκολία ὡς πρὸς τὴ κτίριον. Ἀντὶ νὰ δαπανώμεθα δεικνύει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κτιρίου τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, τὸ ὅποιον ἤθελεν ἀπειρήσει ὑπερόγκους δαπάνης, δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας νὰ πρηγλωρήσῃ πρὸς τοῦτο μίαν τῶν ἐν ταῖς νήσοις εὐρισκομένων

ἱερῶν μονῶν, καθὼς τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῆς συστάσεως τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἐὰν δὲ ἡ παραχωρηθησομένη οὗτη μονὴ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ Χάλκη, ἐν ἣ καὶ ἡ θεολογικὴ σχολὴ (τὸ ὅποιον ἦτο εὐχῆς ἔσθαι, ἡ ἱερατικὴ σχολὴ νὰ ἦε πλησίον τῆς θεολογικῆς, καθὼς ἡ ἐν Ἀθήναις βίξαρεις λεγομένη παρὰ τὸ πνευματικόν), τότε γίνεται καὶ ἕτερον οὐχὶ μικροτέρω εὐκολία καὶ οἰκονομία, καὶ ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν· διότι τότε οἱ διδασκαλοὶ τῆς θεολογικῆς σχολῆς δύνανται, μὲ μικρὰν ἀμοιβὴν, νὰ διδάσκωσι καὶ ἐν τῇ ἱερατικῇ σχολῇ, καθὼς δηλαδὴ γίνεται τὸ τοιοῦτο καὶ ἐν Ἀθήναις.

Ἀλλ' εἶναι περιττὸν νὰ ἐνδιατριψῶ ἐγὼ περὶ τὴν ἐξέσσεσιν πόρων καὶ μέσων διὰ τὴν σύστασιν τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, καθόσον εἰμαι βεβῶως, οἷον, ὅταν ἡ ἀνάγκη αὐτῆς, περὶ τῆς ὅποιος ἔκρινα καλὸν νὰ ἐνδιατριψῶ, ἀποχωρόντως κατανοηθῇ, τα μέσα καὶ οἱ πόροι πάντοτε ἐξευρισκονται. Διὰ τὴν αὐτὴν λόγον οὐδὲν προσβέτω ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ περὶ τῆς ὀφειλουμένης προνοίας περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τῶν ἱερῶν ἐν ταῖς ἐνορίαις, καθὼς καὶ περὶ ἐκδόσεως τῶν ἀναγκαιῶν διατάξεων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς προχειρίσεως, διότι ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔπονται φυσικῶς μετὰ τὴν αὐτὴν Θεῶ σύστασιν τῆς ἱερατικῆς σχολῆς.

Ἐγρόσῃ τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμάς κατὰ προτροπὴν μάλιστα φίλου ἀνδρὸς, ἀγαθόντος κἀκείνου διὰ τὴν τοιαύτην τῶν ἱερέων καταστάσιν. Εἶθε δὲ νὰ εὐρωσιν ἡγῶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις ὁμογενέσι, τοῖς δυνάμενοις ὅπωςδήποτε εἰς τοῦτο νὰ συντελέσωσι. Τούτων τὸν ζῆλον καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀπὴ κοινῆς σύμπραξιν, ἐπικαλοῦμαι θερμῶς. Βεβῶως ἀλλαγῶ φροντίζουσι περὶ τῶν τοιούτων κοινωνικῶν ἀναγκῶν οἱ κυβερνήσεις· ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ κοινότητες καὶ ἰδιῶται πολλάκις ζηλωταὶ τῶν καλῶν ὀλιγώτερον εἰς τὰ τοιαῦτα συντρέχουσι;

Αναλογισθόμεν τέλος ὅτι ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν τὸ καλὸν παράδειγμα καὶ εἰς τὸς ἐπαρχίας, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς κανονισμοὺς ὀφείλοσι νὰ διατηρῶσι καὶ οὗτοι σχολαὶ ἱερατικῆς. Καὶ ὁμοίως ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ἐπαρχιῶν, μ' ὅλας τὰς προσπάθειάς, ἠδυνήθησαν νὰ φθασῶσι εἰς ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα· διότι ἡ καλὴ ἀρχὴ καὶ εἰς τοῦτο φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ ἐντεθῆν, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Εἶθε!

